

Lausunto

22.8.2024

Oikeusministeriölle

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö VN/24201/2023

Asia: Luonnos hallituksen esityksestä rangaistuksen määräämisestä

Hallituksen esitysluonnoksessa rikoksen tekeminen osana rikollisverkoston toimintaa lisättäisiin uudeksi rikoslain 6 luvun 5 §:n mukaiseksi koventamisperusteeksi. Lisäksi uudeksi koventamisperusteeksi säädettäisiin henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tekeminen erityisen nöyryyttävällä tavalla. Viittatoista vuotta nuoremman henkilön käyttäminen välikappaleena tahallisen rikoksen tekemisessä säädettäisiin rangaistavaksi erillisenä rikoslain 17 lukuun kuuluvana rikoksena. Ehdotetut säännökset ankaroittaisivat kyseessä olevien tekojen rangaistuksia siten, että vuosittain tuomittavien vankeusvuosien määrä kasvaisi esitysluonnoksen arvion mukaan yhteensä vähintään 34,7 vuotta.

Hovioikeus kiittää mahdollisuudesta lausua esityksestä ja lausuu lausuntopyynnön johdosta seuraavaa.

1. Rikoksen tekeminen osana rikollisverkoston toimintaa

Esitysluonnoksen määritelmäsäännöksen mukaan rikollisverkostolla tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää yhteenliittymää, jonka toimintaan kuuluu olennaisesti sellaisten rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta. Määritelmä on osin yhtenevä tällä hetkellä voimassa olevan järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmän kanssa, mutta ehdotettu uusi rikollisverkoston määritelmä on tarkoitettu jossain määrin löyhemmin sovellettavaksi, esimerkiksi ryhmän rakenteeseen liittyvän edellytyksen osalta.

Hovioikeuden käsityksen mukaan järjestäytyneen rikollisryhmän toteennäyttämisen on osoittautunut oikeuskäytännössä jossain määrin haastavaksi (ks. esim. esitysluonnoksessa mainitut ratkaisut KKO 2011:41 ja KKO 2013:90). Vastaavia ongelmia tulee esiintymään ehdotetun rikollisverkostosäännöksen soveltamisessa, koska määritelmät ovat osittain toisiaan vastaavat. Esimerkiksi esitysluonnoksessa mainitussa Helsingin käräjäoikeuden asiaa R 22/1303 koskevassa tuomiossa oli kat-

sottu, että kyseessä olisi lain tarkoittama järjestäytynyt rikollisryhmä, mutta hovioikeus katsoi 13.6.2024 antamassaan tuomiossa, ettei näin ollut, todeten muun muassa, ettei ryhmittymän vakiintumisesta tai sen koossa pysymisen kestosta ollut esitetty riittävää näyttöä (HelHO tuomio 24/125924 asiassa R 22/1986, tuomion s. 23). Ottaen huomioon, että vaatimus ryhmän koossa pysymisen ajallisesta kestosta on myös uudessa rikollisverkoston määritelmässä, ei uusi sääntely olisi todennäköisesti muuttanut hovioikeuden ratkaisua tältä osin. Näin ollen koventamisperustetta ei olisi luultavasti sovellettu, vaikka nyt ehdotettu laki olisikin soveltunut edellä mainittuun tapaukseen.

Hovioikeus epäilee säännöksen käytännön sovellettavuutta ottaen huomioon sen, että se eroaa hyvin vähän jo olemassa olevasta säännöksestä koskien rikoksen tekemistä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Esitysluonnoksessakin on todettu, että muun ohella teon vaikuttimet ovat jo vanhastaan sisältyneet rikoslain 6 luvun 4 §:n tarkoittamaan rangaistuksen mittaamisen yleisperiaatteeseen, ja jo vanhastaan rikoslain 6 luvun 5 §:n koventamisperusteissa on ollut rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus. Näin ollen ehdotetun koventamisperusteen käytännön vaikutus jäänee ennakoitua vähäisemmäksi. Hovioikeus suhtautuu kriittisesti rikoslakiin tehtäviin muutoksiin, joilla ei voida arvioida olevan vaikutusta rikollisuuteen ja joissa kriminalisointi muodostuisi tosiasiaassa vain näennäiseksi tai symboliseksi.

2. Henkeen, terveyteen tai vapauten kohdistuvan rikoksen tekeminen erityisen nöyryyttävällä tavalla

Ehdotettu uusi koventamisperuste ei koskisi kaikkia rikoksia, vaan ainoastaan sellaisia rikoksia, jotka kohdistuvat henkeen, terveyteen tai vapauteen. Vaikka ehdotetussa säännöksessä puhutaan henkeen, terveyteen tai vapauten kohdistuvista rikoksista, sitä ei ole tarkoitettu sovellettavan vain rikoslain 21 ja 25 luvuissa tarkoitettuihin rikoksiin, vaan säännöksen sanamuodolla viitataan tiettyjen rikoslain lukujen sijaan laajemmin oikeushyviin, joita rikoslain säännöksillä suojataan. Asia on yksiselitteisesti todettu esitysluonnoksessa, ja hovioikeus pitää säännöksen muotoilua näiltä osin riittävän täsmällisenä. Toisin sanoen säännös tulisi sovellettavaksi myös esimerkiksi ryöstörikoksiin, vaikka ne ovat kriminalisoitu rikoslain 31 luvussa.

Esityksen perusteluissa on selostettu, millainen tekotapa on nöyryyttävä. Esityksessä ei ole kuitenkaan annettu yhtään esimerkkiä siitä, millainen tekomuoto ei olisi säännöksessä tarkoitettulla tavalla nöyryyttävä. Esitystä olisi tältä osin syytä tarkentaa.

Jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää huomioita ehdotetun koventamisperusteen suhteeseen jo olemassa oleviin rikoslain kvalifiointiperusteisiin (esim. kokonaisarvostelussa) eri rikoksissa. Esitysluonnoksesta ei nyt käy ilmi, tulisiko nöyryyttäminen

ottaa huomioon sekä kvalifiointiperusteena että koventamisperusteena. Vakiintuneesti rikosoikeudessa näin ei ole tehty.

Ehdotettu säännös on omiaan monimutkaistamaan soveltamistilanteita koskien erityisesti lainkonnensikysymyksiä. Tämä ei koske ainoastaan esitysluonnoksessa käsiteltyä kunnianloukkaustapausta. Esitystä olisi tältä osin syytä tarkentaa näiltäkin osin.

3. Alaikäisen käyttäminen rikoksen tekemiseen

Ehdotetun rangaistussäännöksen konstruktiona on se, että alle 15-vuotiasta käytetään välikappaleena rikoksen tekemiseen (rikoslain 5 luvun 4 §:ssä tarkoitetulla tavalla). Rikoslaisissa jo olemassa olevaa välillisen tekemisen sääntelyä on oikeuskäytännössä sovellettu varsin harvoin, joten nyt ehdotettu säännös tulee myös harvoin sovellettavaksi. Kuitenkin nyt ehdotettu säännös alaikäisen käyttämisestä välikappaleena rikoksen tekemiseen on hovioikeuden käsityksen mukaan hyvin onnistunut ja soveltamisalaltaan selkeä. Tällainen tarpeellinen sääntely on Suomesta puuttunut.

4. Muut huomiot

Kuten edellä on todettu, rikollisverkostoa ja uutta koventamisperustetta koskevat ehdotetut säännökset ovat omiaan monimutkaistamaan soveltamistilanteita. Näin ollen olisi tarkkaan harkittava joko säännösten sanamuotoja tai ylipäätään niiden säätämisen tarpeellisuutta. Hovioikeus epäilee näiden kahden ehdotetun säännöksen vaikuttavuutta rikollisuuteen esityksessä tarkoitetulla tavalla.

Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että esitysluonnoksen jaksossa 4.2.3 "Vaikutukset rikollisuuteen" käytetään käsitettä rangaistusjousto, jonka avulla pyritään matemaattisella tarkkuudella arvioimaan ankaroittavan sääntelyn vaikutuksia rikollisuutta vähentävästi. Tätä samaa menetelmää on käytetty muissakin viimeaikaisissa rikoslakia koskevissa esityksissä. Hovioikeuden käsityksen mukaan tämä antaa väärän kuvan rangaistuksien ankaroittamisen vaikutuksista rikollisuutta vähentävästi. Kiinnijäämisriskin lisääminen on selvästi toimivampi keino rikollisuuden vähentämiseksi kuin rangaistusten ankaroittaminen.

Lausunnon on valmistellut hovioikeudenneuvos Toni Pörsti.

Hovioikeuden presidentti

Asko Välimaa

